

Op pad met... Jan Baan in De Mortelen

CV Ing. J. Baan

1976	afgestudeerd aan de Hogere Bosbouw en Cultuurtechnische School te Velp als cultuurtechnicus
1976 – 1979	medewerker Staatsbosbeheer
1979 – 1987	districtsbeheerder bij Brabants Landschap
1987 – 1994	adjunct-directeur Brabants Landschap
1994 – heden	directeur Brabants Landschap

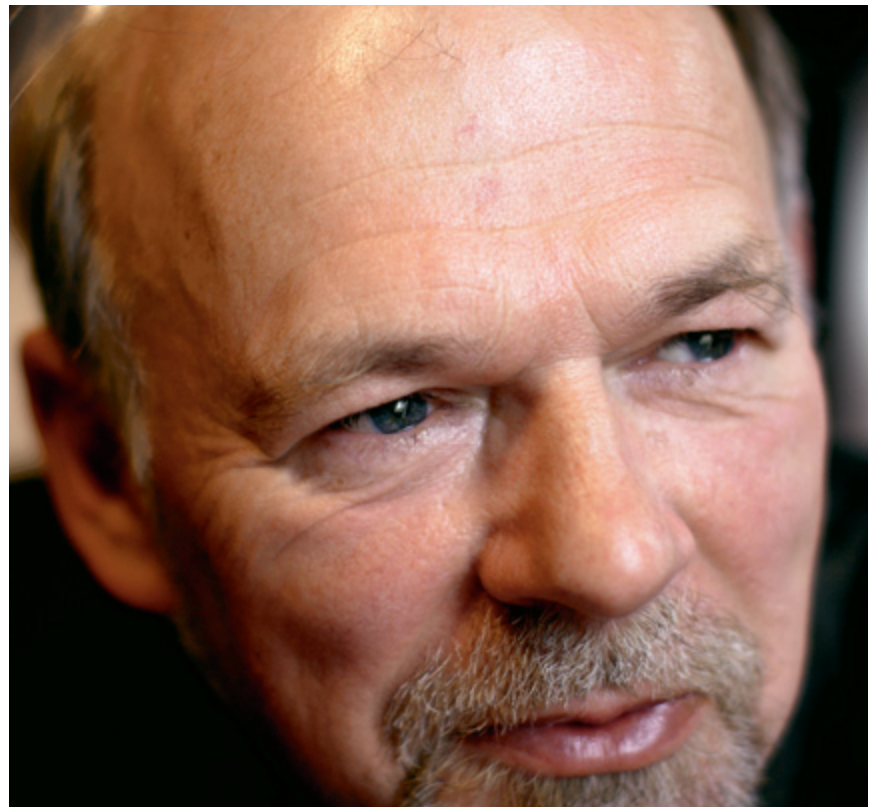
Functies

1995 – heden	voorzitter Noordbrabants Natuurbescher- mingsoverleg
2007 – heden	secretaris van de Stichting Streekrekening Groene Woud
2009 – heden	bestuurslid Stichting Landgoed Baest.

Bleker trekt een gebied als de Veluwe door de wc

“Die EHS, daar gaat geen meter vanaf hier”, bezweert Jan Baan ons. Hij werkt al bijna zijn hele leven voor Brabants Landschap, de laatste zeventien jaar als directeur. Iedereen kent hem en hij kent iedereen. Gevoegd bij de coöperatieve en corporatistische mentaliteit in Brabant, maakt dat, dat Jan veel voor elkaar krijgt. Hij kocht en saneert een bedrijventerrein, zorgde voor ecoducten en introduceert binnenkort edelherten in De Mortelen.

Waarom wilt u ons De Mortelen laten zien?
“De Mortelen (zie kader) is in Brabant het gebied waar het oude afwisselende landschap in stand is gebleven. Brabants Landschap is al in de zestigerjaren begonnen met grondaankopen. Toen de ruilverkaveling Oirschot-Best eindelijk op stoom kwam, konden ze hier de boel niet meer herverkaveld krijgen, want wij lagen met onze gronden overal tussen. Daardoor is De Mortelen gered als kleinschalig landschap. Alleen zijn er wel een paar grote waterlopen dwars door het gebied gegraven. Die hebben de hele ontwateringsbasis naar beneden gebracht. We hebben een van die waterlopen verondiept en met het waterschap werken we samen om het gebied te vernatten. Maar we hebben nog een paar percelen nodig. Hoogstens tien hectare. Iedereen wil het, ook de boeren, maar het ligt nu stil. We mogen niet kopen, er is geen geld. Dat hele proces is met de EHS stilgelegd. Met dank aan Bleker dus.”

Voordat we met Bleker verder gaan, hoe wordt De Mortelen beheerd?

“Mijn voorganger zei: groot hek er omheen en koeien er in. Nou, nooit niet. Ik ben geen ‘Veriaan’. De kleinschalige afwisseling van bosjes, veldjes, weggetjes en boerderijtjes moet hier in stand gehouden worden. Dit is een oud cultuurlandschap; de hand van de mens mag zichtbaar zijn. Natuurlijk, edelherten mogen er komen. En dat kan ook. Er ligt al een ecoduct over de A2, dus over twee jaar kunnen ze hier lopen. Als je dat

wilt, dan zul je die populatie streng moeten beheren en bejagen. Er is slechts plaats voor enkele tientallen dieren. Jacht is altijd een teer punt. Ik ben zelf geen jager en wil dat ook niet zijn, ik ben rentmeester, maar je zult in Nederland moeten beheren. En de jacht hoort daarbij. Daar moet je als natuurorganisatie ook eerlijk vooruitkomen. Niks ja tenzij of nee mits. Je zult die jagers op hun sodemieter moeten geven als ze zich niet aan de afspraken houden. Elke zes jaar gooi ik er wel een jachtcombinatie uit. Nou dan is de wereld te klein. Ik steek mijn nek uit om te verdedigen dat hier gejaagd moet kunnen worden. Maar als zij mij in een positie plaatsen dat ik dat niet meer verdedigen kan, dan is het einde oefening. Punt.”

Terug naar Bleker, wat neemt u hem kwalijk?

“Goed, als we het dan toch over Bleker moeten hebben, wat mij betreft niet al te veel hoor, dan hindert mij vooral dat wij van een soort gidsland in het natuurbeleid geworden zijn tot een hekkensluiter. De nieuwe Natuurwet beschermt alleen nog maar wat van Europa moet. En dat is een historische vergissing van de huidige landspolitiek. De historische vergissing is dat nu gezegd wordt dat het wel een tandje minder kan. We leven in een van de intensiefst gebruikte, dichtstbevolkte en gefragmenteerde delta’s ter wereld. En toch hebben we altijd de ambitie gehad om volwaardige natuur in stand te willen houden. Dat vraagt om een grote inspanning in dit land. Daar is dat EHS-concept voor opgezet en dat is suc-

cesvol, volgens mij. Dat heeft ecologische resultaten en het levert bereikbare natuur voor mensen op. Je kunt hier in Brabant in elke grote stad op de fiets stappen en in tien minuten ben je in het bos of op de hei. Dat wordt gewaardeerd door mensen en ook door het bedrijfsleven. Dat heeft met welbevinden te maken, met dat je in die hoogdynamische hectische stedelijke samenleving met al die flitsende contacten en drukte de kans hebt om ook weer terug te gaan naar groen en ruimte en geschiedenis. Zonder het te willen romantiseren vind ik die herbronning belangrijk, in mijn eigen beleving, maar ook maatschappelijk gezien.”

En dat alles loopt nu gevaar?

“Het komt in gevaar door dat idiote idee van herijking, die volkomen misplaatste redenering dat 94% van de EHS gerealiseerd zou zijn. Klinkklare kolder. Men gebruikt gewoon de verkeerde getallen. Je kent ze wel: 700.000 hectare en daar zou 150.000 nieuwe bijkomen en daar gaat nu weer 100.000 van af. Dus als je het hebt over reser vaat- en natuurontwikkeling, die oude begrippen, en er gaat 100.000 hectare af, dan is dat meer dan de helft van de ambitie. Punt. Helemaal geen 90% gerealiseerd. Er wordt gewoon 60%, een gebied met een omvang van de hele Veluwe, door de wc getrokken. Kan ik me mateloos aan ergeren. Dat is gewoon volksverlakkerij. In Brabant hebben we een andere toonzetting in het beleid. Hier gaat er van die EHS geen meter af. Bovenop die

rijks-EHS, die Natura 2000-gebieden, komt een provinciale EHS van in totaal 20.000 hectare nieuwe natuur. Dat staat in het College Akkoord. Alle partijen hebben zich daarachter geschaard, behalve de PVV. Dus over wat we er hier in Brabant uit gesleept hebben, ben ik niet zo somber. Wel over het feit dat er minder geld komt. ”

Als Brabant hier niet was opgestaan zou binnen vijf jaar alles verloederd zijn? Is dat een ideologisch verhaal of meent u het echt?
“Je versjachtert de boel. Je bent hier in Brabant altijd bezig met een strijd om de ruimte. Je hebt hier intensieve landbouw, stedelijke druk, bedrijventerreinen en

infrastructuur. Er zit altijd hoge druk op. Dus als je ruimte wilt geven aan de EHS of landschap, dan moet je wel je volle partij kunnen meeblazen. Anders ben je het kind van de rekening. Je kunt mooie verhalen houden over de economische waarde van natuur, maar De Mortelen volbouwen met villa’s levert op korte termijn veel meer op. En nee, ik voel me geen ideoloog, ik ben pragmaticus. Waar het mij om gaat is dat waar je de EHS niet behoudt, laat opslokken door rood, verder versnipperd of laat verdrogen, daar ben je hem voorgoed kwijt.”
“Ik erger me aan de opstelling van het ministerie van EL&I. Ik zal je een voorbeeld geven. Namens Brabants Landschap heb ik

een stuk industrieterrein met een steenfabriek opgekocht tussen de Leemkuilen en De Brand, midden in een majeure ecologische verbingszone. Nu ga ik dus die steenfabriek slopen. Daar zijn afspraken over gemaakt. Dat gaat een miljoen kosten. We hebben dat ingebracht in een Lifeproject. Dan moet je een brief van geen bezwaar hebben van de gemeente, provincie en het rijk. Tot mijn stomme verbazing heb ik als antwoord van EL&I gekregen: wij doen niet meer aan ecologische verbingszones. Je krijgt geen instemming. Nou breekt mijn klomp. Ik vraag niet eens om geld, ik doe wat LNV heeft bedacht bij de aanwijzing van die Natura 2000-gebieden, dat er een verbinding moet komen voor onder andere de boomkikker die daar zit. Staat in het verhaal van LNV. Ik steek verdorie mijn nek uit, niet te flauw, om dat te realiseren, neem grote risico’s. Vraag nu om een instemming met hun eigen beleid en dan zeggen zij: dat doen we niet? Ik heb tegen die ambtenaar gezegd: hoor eens, ik ga jullie aanpakken tot aan de Raad van State. Dit is onbehoorlijk bestuur. Dat accepteer ik nooit. Dat loopt nu.”

Ondanks die tegenslag lijkt u hier veel voor elkaar te krijgen. Hoe werkt dat precies in Brabant?

“Brabant was natuurlijk een generaliteitsland, een wingewest van Holland. Als reactie daarop kwam een emancipatie op gang onder Pater van den Elsen die de boeren verenigde. Ook de elite emancipeerde. Dus

er is hier in Brabant nog een geloof in coöperatieve en corporatistische verbanden. Als er echt grote problemen zijn dan zoeken wij elkaar op, dan proberen we echt naar elkaar te luisteren. Met een goed verhaal en goede contacten kun je dan veel voor elkaar krijgen. Zo zou zeven jaar geleden de ruilverkaveling Sint Oedenrode uitgevoerd worden. Nou dat kon helemaal niet in Sint Oedenrode, want dat was hartje Groene Woud. De Commissaris van de Koningin belde en vroeg: Jan wat vindt jij er nu van? Je zult een regeling moeten maken voor die boeren, zei ik, want zij hebben gewoon recht op die kavelconcentratie. Toen is er een regeling gemaakt om die boeren te compenseren. Mocht niet van Brussel, want dat is staatssteun. De verantwoordelijke gedeputeerde belde toen en vroeg: als ik het beschikbare geld, 7,5 miljoen, op jouw rekening stort, regel jij het dan met de boeren? Ik zei: geef me een week. En ik ben met de boeren gaan praten, met het hoofdbestuur met alle afdelingsvoorzitters en we hebben 300 contracten opgesteld. Zo is dat toen geregeld.”

Weinig transparant, krijgt u daar geen kritiek op?

"Ik speel het spel open en bloot. Ik vertel jullie gerust van die 7,5 miljoen en dat doe ik overal. Ik heb het grote voordeel dat ik het niet doe voor mijn eigen portemonnee. Ik sta voor een publieke zaak, heb geen geheimen, iedereen kan zo in mijn computer kijken en ik ben niemand's belangenbehartiger. Van gerotzooi moet ik niets hebben. Ik

ben heel puriteins als het gaat om integriteit, ook naar mijn eigen mensen toe. In die context, als je volstrekt betrouwbaar bent wat betreft de publieke doelen die je nastreeft, kun je veel voor elkaar krijgen.”

Dit nummer van Landschap staat in het teken van de Natuurverkenning van het Planbureau voor de Leefomgeving. Wat vindt u van de rol van het PBL in de huidige discussies?

“Bleker zet zijn beleid in vanuit een conflictmodel, natuur versus landbouw en economie. Goed, daar had ik het een keer over met PBL-medewerkers, omdat zij zich daar ook schuldig aan maken in mijn ogen. Zij hebben de opvatting dat het landelijk gebied in Brabant zodanig is misbruikt dat de factor natuur daaruit geëlimineerd is.

Mijn standpunt is dat het ondanks dat intensieve gebruik toch heel goed mogelijk is om hier natuurwaarden en landschapwaarden te creëren. Daar hebben wij ervaring mee. Via onze afdeling landschapbeheer is de afgelopen jaren een paar miljoen in ecologische verbindingzones gestoken langs waterlopen en tegenwoordig hebben we ook droge ecologische verbindingzones. Samen met het waterschap hebben we door dat intensief gebruikte land stroken aangelegd. Dat begon met 10 meter en later is dat 25 geworden en die hebben we ingericht. Daar is heel veel geld aan besteed en op een gegeven moment moet je dan natuurlijk laten uitzoeken wat dat oplevert. Daar kwam een heel goed verhaal uit (Cools, 2008). Van de zomer was ik bij een West-Brabantse boer

en als je dan langs die akkerranden loopt en ineens ziet hoe het daar miegelt van de insecten en wat voor vogels daar zitten, dan word ik enthousiast.”

“Bleker misbruikt het verhaal over de herijking. Dat het PBL dat gezegd heeft, vond ik belangrijk. Dus nee, ik ben helemaal niet sceptisch over het PBL, ik vind dat een heel belangrijke club. Het is noodzakelijk dat wij onderzoekers hebben die betrokken zijn en

deskundig. Ik maak me de grootste zorgen over EL&I. Daar zit bijna geen ambtenaar meer die nog iets van natuur weet. Dat is allemaal weg. Die zijn allemaal naar de provincies gegaan. Dus dat er zo’n instituut is als het PBL wordt alleen maar belangrijker.”

**BAREND HAZELEGER &
JAN VERMAAT**

Literatuur

Cools, J., 2008. Evaluatie van 11 gerealiseerde ecologische verbindingzones in Noord-Brabant. Rapport Ecologisch Adviesbureau Cools, Tilburg, in opdracht van Brabants Landschap, Provincie Noord-Brabant, Waterschap Brabantse Delta, Waterschap Rivierenland, Waterschap De Dommel en Waterschap Aa en Maas, 239 pp.

De Mortelen

Tussen Oirschot, Best en Boxtel ligt De Mortelen, het grootste landschapsreservaat van Noord-Brabant. De Mortelen is een hoeven- of kampenlandschap dat vanaf de 12e eeuw is het ontgonnen. Vanuit de omringende akkerdorpen trokken individuele boeren het oorspronkelijk moeras in. 'Mortelen' duidt op weke, zachte grond. De ontginning en het daarop volgende landgebruik waren moeizaam. Ondergrond en waterhuishouding zijn er grillig. Abiotische patronen bepaalden waar bouwland, grasland, ruigte, heide, hakhout of opgaand bos werd aangelegd. Bij vererving werd de kleinschaligheid versterkt doordat iedere opvolger een deel van elke grondsoort kreeg en de nieuwe eigendomsgrenzen markeerde met houtwallen en bomenrijen. Het boerenbos bestaat uit zomereik, zwarte els en zoete kers. In de 19e en 20e eeuw zijn deze gebruiksbossen doorplant met populieren, douglas en fijnspar. Ook de vogelwereld is gevarieerd met soorten als wespendif, havik, bosuil, houtsnip en nachtegaal. Omdat veel soorten en ook dagvlinders aan bosranden gebonden zijn besteedt het beheer daar veel aandacht aan. Scherpe randen worden omgevormd tot vloeiende door de afrastering van het weiland enkele meters terug te zetten. Gemengde opstanden van populieren en fijnspar worden omgevormd tot veelsoortig loofbos en door het maaien van bospaden nemen kruipend zenegroen en gulden bo-

terbloem toe. Natte schraallanden worden hersteld door ze te maaien en te verarmen en binnenkort vindt de herintroductie van de boomkikker plaats. Om hem welkom te heten is zijn landbiotoop opgeknapt en zijn poelen gegraven. Verder wordt veel aan anti-verdroging gedaan: ophogen slootbodems, het plaatsen van stuwen en het storten van stenen drempels, alle bedoeld om de grondwaterstand in de zomer niet al te ver te laten wegzakken.

De Mortelen is een fraai wandelgebied, vooral in het voorjaar als eenbes en slanke sleutelbloem (zie hiernaast) bloeien. Er loopt een mooie route doorheen van ontrack.nl van 16 kilometer. Het startpunt is bij café Vingerhoeds. Het oude kroegje waar de legendarische Mieke Vingerhoeds tot 1989 de scepter zwaaide, is als stijlkamer bewaard gebleven. Mieke bepaalde of je genoeg gedronken had en als dat zo was zei ze steevast: "Ge kunt ginne dorst mer hebbe, ge hed genog gehad."

Literatuur

Bakker, V. & T. Caspers, 2007. Brabant in de Ban van Buiten. Gids van de natuurgebieden van Brabants Landschap. Brabants Landschap.

